

М. І. Навальна (Переяслав-Хмельницький)

УДК 81'373.47(05)

ФУНКЦІОНУВАННЯ НОВИХ ВІДОНІМНИХ УТВОРЕНЬ У МОВІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ

Серед нових мовних явищ останніх десятиліть чільне місце посідають процеси утворення одиниць різного рівня від власних назв. Цьому сприяють тенденції до кодування, конкретизації, ідентифікації суб'єктів навколишньої дійсності та інтерпретації взаємозв'язків цих суб'єктів у мові. Поява відонімних утворень зумовлена прагненням мовців образно назвати те чи те явище, дію, передати значеннєві відтінки або експресію, для вираження яких в українській літературній мові немає спеціальних засобів, потребою порушити мовний автоматизм. До цієї тематики останнім часом звертаються дослідники, які вивчають окремо категорію персональності [Китиця 2001], структурно-семантичні та функціонально-стилістичні аспекти відонімних утворень [Стасюк 2005], експресію власних назв [Гльченко 2003]. Незважаючи на певні здобутки українських мовознавців, є потреба в подальшому вивченні проблеми відонімних утворень і за напрямками, і для широких теоретико-типологічних узагальнень та випрацювання конкретних практичних рекомендацій.

Дослідники сучасної української лексики наголошують на прагненні до оновлення й оживлення мовностилістичної сфери, намаганні „відійти від канонів спілкування радянської доби в бік невимушеності, неофіційності, звичайно, з неминучим при цьому суб'єктивізмом мовця і сумнівами щодо доречності таких змін або й гострим їх неприйняттям у тих чи інших випадках з боку слухача й читача” [Тараненко 2002: 35]. Одним із перших помітних виявів прагнення до демократизації мовно-комунікативної сфери, за спостереженнями О. Тараненка, стала активізація способів іменування людей [Тараненко 2002: 35].

Лексеми, утворені від власних назв, досліджували й у попередні періоди розвитку української мови [Мова 1979: 55, 58 – 59, 63], проте в останнє десятиріччя, як засвідчує газетне мовлення, істотно розширилася словотвірна онімна база таких лексичних одиниць, принципово змінилося їхнє стилістичне навантаження [Навальна 2007б; Стишов 2001].

Найбільшу за обсягом групу слів становлять похідні одиниці від антропонімів, зокрема від прізвищ. Вони помітно активізувалися в мові української періодики в останні роки [Навальна 2007а]. Це спричинено позамовними чинниками, передусім активними процесами в політичному житті, збільшенням кількості партій і загостренням конкурентної боротьби між ними та їхніми лідерами.

У пропонованій розвідці ставимо за мету проаналізувати нові відонімні утворення, що функціонують у мові української сучасної

публіцистики, простежити тривалість тенденцій за останнє десятиріччя, визначити їхню стилістичну роль, схарактеризувати позамовні чинники, які сприяють появі відонімних одиниць.

У попередні роки від прізвищ відомих державних, політичних та громадських діячів постало багато відносних прикметників за допомогою форманта **-ськ-** та його варіантів. Після керівництва державою Леонідом Кучмою популярним став відносний прикметник *кучмівський* та присвійний прикметник *кучмин*, а з поверненням і приходом до влади інших політиків з'явилися нові утворення, зокрема *азарівський*, *ющенківський* та ін. Напр.: „*Бо суть яка: замість того, щоб вихвалити кучмівський „єдино правильний” аграрний курс „Сільські вісті” назвали його авантюрою...*” („Сільські вісті”, 28.07.2005); „*Свого часу навіть кучмівська „ЄДА” клялась, що обирається чесно*” („Товариш”, 18 – 21.11.2005); „*...в ПАРЄ мають тривожну інформацію про масові звільнення чиновників кучминоного „призову”...*” („Сільські вісті”, 12.07.2005); „*Наша Україна*” *вимагає припинити азарівські провокації*” („Газета по-українськи”, 21.12.2006) [Навальна 2011].

Окрему групу відонімних утворень становлять іменники, утворені від прізвищ лідерів політичних партій, блоків, громадських об'єднань тощо. Вони активізувалися в мові української преси на початку ХХІ ст., відтоді як вибори до Верховної Ради та місцевих рад почали проводити за партійними списками. Здебільшого, це відпрізвищеві утворення з питомими українськими суфіксами **-ець/-івець**. О. Стишов поділяє їх на два словотвірні типи зі значеннями „*послідовник кого-небудь, прибічник кого або чогось*” та „*належність особи до певного ідеологічного, суспільного-політичного, релігійного напрямку, вчення, організації, партії, угруповання, телеканалу, банку, фабрики, спецпідрозділу та ін.*” [Стишов 2001: 53]. Ми розглядаємо іменники обох словотвірних типів в одній групі, акцентуючи увагу на партійно-політичній ознаці. Серед них лексеми, утворені від прізвищ суспільних діячів попередніх років та від прізвищ нинішніх політиків (*Кириленко – кириленківець, Литвин – литвинівець, Луценко – луценківець, Симоненко – симоненківець, Тимошенко – тимошенківець, Янукович – януковець*). Пор.: „*Народний депутат із групи „За Україну!” розповідає про те, чи торгувалися з „кириленківцями” за ротації в уряді і чи можна запобігти розколу НСНУ*” („Україна молода”, 20.02.2009); „*Литвинівці*” *мали низку зауважень до проекту, але проголосували „за”* („Україна молода”, 19.03.2008); „*Литвинівці*” *зберігатимуть нейтралітет (заг.). Фракція Блоку Литвина не входить в об'єднану опозицію з Партією регіонів*” („Україна молода”, 17.01.2008); „*Луценківці*” *„забили” за собою право на окрему точку зору (заг.)*” („Україна молода”, 17.03.2008); „*У симоненківців є свій стабільний, а головне активний на виборах електорат*” („Україна молода”, 11.09.2007); „*...тимошенківці*” *мають погодитися на висунення спільного з іншими кандидата на посаду-небютівця і працювати на нього, інакше вибори столичного мера можна*

й програти” („Газета по-українськи”, 28.03.2008); „**Януковці**” озвучили вимогу розглянути постанову про відставку Огрязка просто-таки в четвер” („Україна молода”, 20.02.2009).

Після виборів до Верховної Ради 2012 року додалися інші відпрізвищеві утворення, напр. *Кличко – кличківець, Ляшко – ляшківець, Тягнибок – тягнибоківець*. Напр.: „**Кличківці**” сподіваються на велику перемогу на виборах. Особливо мають великі надії на столицю” („Газета по-українськи”, 9.09.2012); „*Ті, хто взяв у руки вила, можуть вважати себе ляшківцями*” („Україна молода”, 23.10.2012); „**Тягнибоківці**” привели в область аферистів („Українська правда”, 12.11.2012); „*Запорізькі „тягнибоківці” вимагають покарати міліціонерів за незаконний арешт*” („Газета по-українськи”, 23.11.2012); „**Тягнибоківець**” контролюватиме приватизацію у Волиньраді” („День”, 4.10.2012); „**Тягнибоківець**” переводить рідне місто Попова на дров’яне опалення” („Газета по-українськи”, 23.01.2012).

Подекуди лексему *тягнибоківець* подають у конструкції *депутат-тягнибоківець*, напр.: „*Скандал навколо ресторану „депутат-тягнибоківця” набирає обертів*” („Газета по-українськи”, 29.11.2012); „*Депутат-тягнибоківець*” очолив Львівську облраду” („День”, 12.12.2012).

Для творення відпрізвищевих іменників у мові української періодики вживають і запозичений формант **-іст/-ист**, що надає їм словотвірного значення „особа, яка виступає прибічником, послідовником когось”. До вже відомих слів *катеринчукіст, янучкіст* додалися нові *кличкіст, ляшкіст* ін. Напр.: „*Утім несподівано для всіх 62 голоси Черновецького були набрані в інший спосіб: з „ув’язнення” вийшов ще один „катеринчукіст*” („Україна молода”, 11.06.2008); „*Голубі янучкісти хуленько зібралися біля стін Верховної Ради*” („Сільські вісті”, 10.06.2006); „*Приємно дивитися на кличкістів. Вони молоді, гарні, перспективні...*” („День”, 9.09.2010); „*Зустріти десь ще ляшкіста – рідкість. Ляшко зазвичай веде політичну гру сам*” („Україна молода”, 13.10.2012).

Від прізвищ деяких державних і політичних діячів за допомогою суфікса **-щин-** утворено іменники, які означають суспільне явище або сукупність певних рис чи ознак, що мають зв’язок з конкретно людиною – державним діячем, партійним лідером тощо. Цю тенденцію спостерігали дослідники лексики 90-х років минулого століття (*жириновщина, фоківщина*) [Коць 2001: 135 – 136]. Ми виокремлювали раніше слова на зразок *азаровщина, януковщина, лукашенківщина*. Напр.: „*Візьмемо для прикладу істерики про кризу, голод, розруху та гаплик, про які старанно роздмухують прихильники азаровщини*” („Лівівська газета”, 16 – 18.06.2006); „*Про януковщину тепер говоритимуть не тільки на Донеччині, але й по всій Україні. Хіба на заході якось по-іншому буде?*” („Україна молода”, 13.09.2005) [Навальна 2011: 170 – 171].

До цього ряду додалися нові слова *литвинівщина*, *луценківщина*, *тимошенківщина* та ін. Напр.: „Обрали вже нового спікера парламенту. Чи можна ствердно сказати, що прийшов кінець „литвинівщині“? („Україна молода”, 14.12.2012); „Коли прийшли „помаранчеві”, то думали, що прийшла епоха „луценківщини”. А вийшло по-іншому...” („Вісті”, 23.09.2012); „Влада думала, що з арештом лідера „Батьківщини” період **тимошенківщини** мине, але він продовжується...” („Україна молода”, 24.09.2012).

Прізвища українських політиків у мові періодики нерідко використовують у формі множини як загальні назви: *азарови*, *табачники*, *калашиникови* та ін. Напр.: „Ну що таке для **азарових і табачників** українська культура?.. Чекати від усіх цих **калашиникових, болдирєвих та азарових** якихось політичних чудес не доводиться” („Газета по-українськи”, 5.01.2006). Відпрізвищеві іменники на **-и/-і**, що позначають сукупність осіб, пов’язаних з політичною чи громадською діяльністю відповідного діяча, пор.: *катеринчуки*, *кінахи*, *морози*, *ніколаєнки*, *суркіси*, *черновецькі* та ін. Питання типів та способів утворення таких лексичних одиниць у мовознавстві дотепер дискусійне. О. Есперсен зазначав, що „з-поміж якостей, характерних для носія такого імені, і, я б сказав, конотованих цим іменем, вибирають одне, найвідоміше; його використовують і для характеристики іншої особи чи предмета – носія такої ж якості” [Есперсен 2002: 73]. А. Нелюба відносить перетворення у відпрізвищеві утворення на **-и/-і** до семантичних, а не до словотвірних [Нелюба 2007: 81 – 83], де „старе” значення „утримується в новому частково”. Напр.: *Де, врешті-решт, справи проти Ківалова, Колеснікова, Різака, які повинні були за висловом Ющенко, „сидіти“? Ніде: з „пройдисвітів”, „ворогів революції” та „підрахуїв” – **ківалови** перетворилися на поважних посадових осіб” („Народна”, 7.06.2008); „А в середовищі „НУНС” і БЮТ шукають нових **морозів і кінахів**” („Україна молода”, 14.12.2007); „І не усіяким там **ніколаєнкам**, юдофобським підбріхувачам, зупиняти навчальний процес” („Персонал Плюс”, 22.08.2007); „Лише після того, як діячам на киталт **суркісів** прищемити хвіст, вони здатні робити щось не тільки для себе, але й для загальної справи” („За вільну Україну”, 22.07.2007); „...уже відчувається наближення глобальної сутички. Не на життя, а на смерть. З одного боку – Ющенко, підкріплений Партією регіонів і політичних утворень так званої третьої сили з **чернівецьких, катеринчуків, гаків**. З іншого – Тимошенко, яка підтягла до себе уламки „НУ-НС” („Час”, 12.06.2008). У деяких журналістських текстах спостерігаємо „нанизування” таких лексем, напр.: „Упродовж усього часу нашої самостійності в переважній більшості українців не викликало сумнівів, що верхівка комуністів, соціалістів „звичайних” і „прогресивних”, регіоналів, соціал-демократів, тобто всяких **симоненків і саламатіних, вітренків і марченків, морозів і януковичів, медведчуків і табачників, шуфричів і богословських** та іже з ними, м’яко кажучи, не сприйняли української*

державності... ” („Україна молода”, 3.03.2009).

Тенденцію щодо таких утворень спостерігаємо і в публікаціях останнього періоду, напр.: *„...ті „грицаки, андруховичі та мартиновичі”, яких „свободівці” таврують із ненавистю та хамством, подають зовсім по-іншому...” („Українська правда”, 9.09.2012).*

Зазвичай відпрізвищеві лексеми на **-и/-і** дають оцінку особам, які наслідують негативні риси деяких політиків. Автори в такий спосіб виявляють своє зверхнє ставлення і до самих політичних діячів, і до їхніх прибічників та послідовників. Описувані утворення мотивуються не базовим значенням, яке закладено у власній назві, а асоціаціями, пов'язаними з цим поняттям. Додатковий семантичний компонент перебільшення, інтенсивності розкриває здебільшого контекст. Простежуємо тенденцію до переходу таких флексійних відпрізвищевих іменників зі значенням узагальнення, збірності до розряду загальних назв. Одним із формальних показників переходу є, на нашу думку, написання цих слів з малої літери.

Трапляються складні утворення на **-и** від двох прізвищ сучасних партійних чи політичних діячів, пор.: *луценки-тимошенки*, напр.: *„Для нинішньої влади немає ніяких перешкод у діяльності. Подивитися тільки на те, де тепер луценки-тимошенки?” („Україна молода”, 10.10.2012).*

Журналісти сучасних українських засобів масової інформації активно утворюють і такі відонімні одиниці, як назви осіб за суспільною орієнтацією, належністю до колишніх команд у владі, політичного чи ідеологічного напрямку тощо. Наприклад, *селянка* (про лідера Селянської партії Тетяну Засуху); *зелений* (про члена чи прихильника партії Зелених) та ін. Пор.: *„А от „селянка” Тетяна Засуха в парламент зі свого 116-го місця має всі шанси не пройти” („Вечірні вісті”, 26 – 29.12.2005); „Зелені” не можуть розраховувати на мільйони грошей, як інші політичні сили... ” („Сільські вісті”, 3.03.2006).*

Зрідка твірною основою для іменників на **-ець/-івець** слугують назви найвищих державних установ України, такі як Верховна Рада, Кабінет Міністрів та ін. Останнім часом у мові української преси почастишали вживання іменників *верховнорадець, верховнорадівець*, що означає „народний депутат України”, *кабмінівець* – „працівник Кабінету Міністрів”. Напр.: *„Депутатів як тільки не називали: обранці, верховнорадці, парламентарії...” („Газета по-українськи”, 17.04.2007); „Не кожен кабмінівець візьметься коментувати складну ситуацію з інфляційними процесами в країні” („День”, 24.09.2008).*

На початку ХХІ ст. спостерігаємо тенденцію до утворення нових лексем від назв політичних партій та блоків. Це здебільшого іменники зі значенням „особа, що належить до якоїсь політичної сили чи симпатизує їй”. Так, раніше фіксували такі деривати. Від назви блоку „Наша Україна” за допомогою питомого суфікса **-ець** утворено іменник *нашоукраїнець*, від „Самооборони” – *самооборонець*, від „Батьківщини” – *батьківщинівець*. За участі форманта **-ист** постав іменник *порист*, що

означає „член партії „Пора” чи прихильник цієї політичної сили”. Від назви Народна партія за допомогою питомого суфікса **-ик** утворено іменник *народник*. Пор.: „На зустрічі тернопільські **„нашоукраїнці”** звинуватили Тимошенко у зраді” („Газета по-українськи”, 12.03.2008); „Кажуть, що Балоза запропонував **„самооборонцям”** підтримувати в суперечках між президентом і прем’єром Віктора Ющенка” („Газета по-українськи”, 31.05.2008); „Як поводитимуться **„батьківщинівці”** у наступному скликанні ради, прогнозують не всі політологи” („Україна молода”, 15.10.2012); „Далі обіцянок справа не рухається, – каже **„порист”** Володимир Маліновський” („Газета по-українськи”, 18.01.2008); „**Народники**” традиційно розділилися на дві лінії: одна Литвин, а друга Хмельницький – спонсор” („День”, 22.02.2008).

У період виборчого процесу до парламенту в 2012 році активно розгорнули свою діяльність інші політичні сили „Україна, вперед”, „Свобода”, „Удар”, відповідно журналісти використовують нові слова *впередівець*, *свободівець*, *ударівець* та ін. Напр.: „Для **„впередівців”** запропонована програма продовжила б загальну тему політичної кампанії, що полягає в бажанні повернути до себе увагу будь-яким чином, не обмежуючи себе у затратах” („Газета по-українськи”, 11.10.2012); „Також **„впередівці”** мають намір ініціювати скасування Пенсійної реформи...” („День”, 10.10.2012); „**Свободівці**” і підприємці *штурмували* Одеську міськраду” („Українська правда”, 21.12.2012); „Відразу після бійки **„свободівці”** веселилися разом з „регіоналами”. Про це писало кілька видань” („Газета по-українськи”, 14.12.2012); „У столиці на Майдані є не лише пересічні кияни, а здебільшого **„Ударівці”**, **„свободівці”** та **„батьківщинівці”**” („Україна молода”, 15.10.2012); „Правоохоронці намагалися скласти протоколи, але **„ударівці”** покликали журналістів з камерою і таким чином уникли протокольних процедур” („Україна молода”, 14.10.2012).

Спостерігаємо різне графічне передавання деяких лексем. Пропонують такі варіанти: *ударівець*, *УДАРівець*. Це засвідчує неусталеність норм у написанні нових дериватів. Напр.: „На нових депутатів, **„УДАРівців”**, почалися тиск і погрози” („Газета по-українськи”, 25.12.2012); „Опозиційні маневри на мажоритарному полі „Батьківщини” здобули більшу підтримку, ніж **„ударівці”**” („Україна молода”, 10.11.2012); „Представники Чумака стверджують, що за їхніми даними **„ударівець”** випереджає Довгого на 5 тисяч голосів” („Газета по-українськи”, 10.11.2012); „Результати жеребкування **„УДАРівці”** назвали несправедливим” („Україна молода”, 12.12.2012).

Нові деривати журналісти вживають у складних лексичних конструкціях типу *новачок-впередівець*, *патріот-свободівець*, *депутат-ударівець* та ін., напр.: „Депутати повернулися до традиційного способу вирішування спірних питань фізичним методом. Виділився **„патріот-свободівець”**” („День”, 23.12.2012); „Дехто з учасників заходу поводить себе неначе **новачок-впередівець**, а не досвідчений політик” („Газета по-

українськи”, 5.09.2012).

Серед відонімних утворень наявні okazіоналізми, словотвірну будову яких зумовлює „інгерентний характер їхньої експресивності” [Кудрявцева 2005: 63]. Дослідники виділяють два види okazіоналізмів, що відрізняються своїм функціональним призначенням. „Причиною виникнення одних є номінативна функція, інших – експресивно-стилістична функція” [Турчак 2005: 15]. Крім того, вони наголошують, що лексичне значення будь-якого okazіонального слова залежить більшою мірою від контексту, а його експресія – самостійна особливість, що зберігається в будь-якому лексичному okazіональному значенні [Кудрявцева 2005: 63].

Відонімні okazіоналізми в мові української періодики утворюють за допомогою суфіксоїдів, переважно іншомовного походження. У лексемі *юльофобія* автори використали суфіксоїд грецького походження **-фоб-** (зі значенням „той, хто боїться кого-, чого-небудь, не любить або не терпить когось чи щось”) та ім’я жінки-політика Юля. Напр.: „*Юльофобія, або історія однієї зради*” („Українська правда”, 17.01.2007). Хоч останнім часом у мові функціонує іменник – медичний термін – фобія „нав’язливий, непереборний страх при деяких психічних захворюваннях, іноді при перевтомі, після психічного зворушення” [ВТССУМ 2002: 1326]. Для творення okazіоналізмів із зазначеним суфіксоїдом використовують прізвища відомих політиків та назви партій. Напр.: „*Хто може пояснити чітко і раціонально, чим „бютофобія” відрізняється від „владофобії” або „тимошенкофобія” від „януковичофобії”?*” („Газета по-українськи”, 5.09.2012).

Ступінь експресивності різних відонімних okazіоналізмів неоднаковий. Ті з них, що утворені за малопродуктивними моделями, мають слабкіше експресивне забарвлення. Значне порушення словотвірних норм, поєднання в одне ціле семантично або стилістично несумісних елементів, феномен мовної гри – усе це продукує okazіоналізм з яскравою експресією.

Виявом орозмовлення української газетної періодики початку ХХІ ст. є також уживання нових лексичних одиниць різної частиномовної належності від власних назв, що зумовлено низкою позамовних чинників, зокрема особистісним чинником у суспільстві, та мовними – прагненням до експресивності. Найбільшу групу відонімних дериватів становлять іменники, утворені від прізвищ політиків, державних та культурних діячів, представників шоу-бізнесу, меншою мірою – від назв найвищих державних установ, організацій, фірм тощо.

Найпродуктивнішими словотвірними засобами у творенні назв осіб за різними ознаками, як і раніше, є суфікс **-ець/-івець**; у творенні назв явищ, напрямів тощо – суфікси **-ізм/-изм, -щин-**. На відміну від попередніх періодів, у відонімному словотворенні використовують значно ширше коло онімів – прізвищ, назв партій, блоків, рухів.

Експресивізації газетного мовлення сприяє дедалі ширше

використання відпрізвищевих утворень на **-и/-і**.

Відонімні деривати – це часто цілеспрямовані порушення мовних норм, що згодом можуть переходити до норми. Такі слова – специфічна категорія лексико-дериваційних одиниць, що виникають у конкретному випадку в певних умовах. Вони майже завжди є свідомим актом словотворчості мовця, який прагне до самовираження.

Групи відонімних утворень відкриті для поповнення новими одиницями. Пропонована стаття не вичерпує всіх лінгвістичних проблем означених дериватів, відоніми потребують наступних мовознавчих розвідок.

Джерела

ВТССУМ 2002 – Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : ВТФ „Перун”, 2002. – 1440 с.

Література

Есперсен 2002 – Есперсен О. Філософія граматики (Теория экономии речи) / Отто Есперсен. – М. : Эдиториал УРСС, 2002. – 408 с.; **Заботкина 1989** – Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка / В. И. Заботкина. – М. : Высш. шк., 1989. – 126 с.; **Ільченко 2003** – Ільченко В. І. Експресія власних назв як засіб публіцистики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.08 „Журналістика” / В. І. Ільченко. – К., 2003. – 20 с.; **Китиця 2001** – Китиця О. В. Категорія персональності та засоби її вираження в публіцистичному стилі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / О. В. Китиця. – 2001. – 19 с.; **Коць 2010** – Коць Т. А. Літературна норма у функціонально-стильовій і структурній парадигмі / Т. А. Коць. – К. : Логос, 2010. – 303 с.; **Кудрявцева 2005** – Кудрявцева Л. О. Сучасні аспекти дослідження мас-медійного дискурсу : експресія – вплив – маніпуляція / Л. О. Кудрявцева, Л. П. Дядечко, О. М. Дорофеева, І. О. Філатенко, Г. А. Черненко // Мовознавство. – 2005. – № 1. – С. 58 – 66; **Мова 1979** – Мова сучасної масово-політичної інформації : монографія / гол. ред. І. К. Білодід. – К. : Наук. думка, 1979. – 251 с.; **Навальна 2007а** – Навальна М. Відонімні утворення в сучасній українській публіцистиці / Марина Навальна // Гуманітар. вісн. ДВНЗ „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди” : наук.-теорет. зб. – Переяслав-Хмельницький, 2007. – С. 324 – 326; **Навальна 2007б** – Навальна М. Соціально зумовлені іменникові суфіксальні новотвори / Марина Навальна // Вісн. Прикарпат. нац. ун-ту ім. Василя Стефаника. Філологія. – Вип. XV – XVII. – 2007. – С. 254 – 257; **Навальна 2011** – Навальна М. І. Динаміка лексику української періодики початку ХХІ ст. : монографія / М. І. Навальна. – К. : Ін-т укр. мови ; Вид. дім Дмитра Бурого, 2011. – 328 с.; **Нелюба 2007** – Нелюба А. Явища економії в словотвірній

номінації української мови : монографія / Анатолій Нелюба. – Х., 2007. – 302 с.; **Стасюк 2005** – Стасюк Т. В. Відонімні утворення : структурно-семантичні і функціонально-стилістичні аспекти у мові сучасної публіцистики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Т. В. Стасюк. – Д., 2005. – 18 с.; **Стишов 2001** – Стишов О. Новотвори на основі власних назв у мові засобів масової інформації / Олександр Стишов // Наук. зап. Сер. : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2001. – Вип. 31. – С. 51 – 55; **Тараненко 2002** – Тараненко О. О. Колоквіалізація, субстандартизація та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови (з кінця 1980-х рр.) / О. О. Тараненко // Мовознавство. – 2002. – № 4 – 5. – С. 33 – 39; **Турчак 2005** – Турчак О. М. Оказіоналізми в мові української преси 90-х років ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / О. М. Турчак. – Д., 2005. – 19 с.

Навальна М. І. Функціонування нових відонімних утворень у мові сучасної української публіцистики

У статті проаналізовано нові відонімні утворення, що функціонують у мові української сучасної публіцистики, визначено їхню стилістичну роль, схарактеризовано позамовні чинники, які сприяють появі відонімних одиниць. Детально описані відоніми, утворені від прізвищ лідерів політичних партій, блоків, громадських об'єднань тощо, які активізувалися в мові української преси на початку ХХІ ст. Здебільшого це відпрізвищеві утворення з питомими українськими суфіксами. Окремо схарактеризовані відонімні одиниці, що позначають назви осіб за суспільною орієнтацією, належністю до колишніх команд у владі, політичного чи ідеологічного напрямку тощо. Виділено найпродуктивніші словотворчі засобами у творенні відонімів. Наголошено на нових відонімних okazіоналізмах у мові української періодики, які утворені за допомогою суфіксоїдів, переважно іншомовного походження. Визначено ступінь експресивності відонімних okazіоналізмів, зроблено висновки, що він для різних груп слів неоднаковий, але майже завжди цей процес є свідомим актом словотворчості автора, який прагне до самовираження.

Ключові слова: мова засобів масової інформації, відонімні утворення, позамовні чинники, відпрізвищеві найменування, стилістична роль.

Навальная М. И. Функционирование новых отименных образований в языке современной украинской публицистики

В статье проанализированы новые отименные образования, что функционируют в языке украинской современной публицистики, определена их стилистическая роль, охарактеризованы внеязыковые

факторы, которые способствуют появлению отименных единиц. Детально описаны отименные единицы, образованные от фамилий лидеров политических партий, блоков, общественных объединений и др., которые активизировались в языке украинской прессы в начале XXI в. В большинстве случаев это отфамильные образования с украинскими суффиксами. Отдельно охарактеризированы отименные образования, которые обозначают названия лиц по общественной ориентации, принадлежащих до прошлых команд у власти, политического или идеологического направления и др. Выделены самые продуктивные словообразовательные средства в образовании отименных единиц. Обращено внимание на новые отименные окказионализмы в языке украинской периодики, которые образованы с помощью суффиксоидов, преимущественно иностранного происхождения. Определена степень экспрессивности отименных окказионализмов, сделаны выводы, что она для разных групп слов разная, но почти всегда этот процесс есть осознанным актом словообразования автора, стремящегося к самовыражению.

Ключевые слова: язык средств массовой информации, отименные образования, внеязыковые факторы, отфамильные наименования, стилистическая роль.

Navalna M. I. Functioning the new formation derived from proper names in language of modern ukrainian journalism

The article analyzed the new denominative units that operate in language of modern Ukrainian publicism, determined their stylistic role, characterized extralinguistic factors that contribute appearance of denominative units. Described in detail denominative units derived from the names of the leaders of political parties, blocs, public omnibus, etc., which have intensified in language of Ukrainian press in the early XXI century. In most cases there are units derived from surnames with ukrainian suffixes. Separately characterized denominative units, which indicate the names of persons on the social orientation, belonging to the last party in the authority, political or ideological direction, etc. Emphasized the most productive means of word-building in formation of denominative units. Paid attention to the new denominative occasionalisms in language of Ukrainian periodicals that formed from suffixoid, mostly of foreign origin. Defined the degree of expressivity of denominative occasionalisms, concluded that it is different for various groups of words, but nearly always the process of word-building is a conscious act of the author, wannabe to the self-expression.

Key words: language of mass media, denominative units, extralinguistic factors, names formed from the surnames, stylistic role.

Стаття надійшла до редакції 14.12.2012 р.

Прийнято до друку 24.01.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Глуховцева К. Д.